

R E V I Z I J A   Z A K O N A   O   M U Z E J I M A
U V O D

Nagli razvoj muzejskih ustanova u posljednjih 20 godina na cijelom teritoriju Jugoslavije i prebrođeni počeci formiranja muzeološke koncepcije i zadatka naših muzeja prešli su početnu fazu i naši muzeji u sadašnjoj fazi razvoja prešli su i koncepcije postojećih Zakona o muzejima.

Sadašnji Zakoni o muzejima u svim republikama SFRJ doživjeli su kroz 20 godina izmjene, dopune pa i bitne izmjene cijelokupne koncepcije zakona. U današnjoj fazi razvoja i prema današnjem stanju naših muzeja, smatramo da je potrebno prigodom revizije postojećih zakona o muzejima, što je zadatak za sve republike, objektivno sagledati sve slabosti, nedostatke i nedorečenosti u postojećim zakonima i potrebe koje moramo unijeti u nove zakone, koji će odgovarati ne samo sadašnjem znatno razvijenijem stanju naših muzeja nego i dati perspektive razvoja koje će biti usmjereno u suvremenici muzeološki i spravan smjer.

Naši Zakoni o muzejima trebali bi biti u prvom redu garantija za plansko sistematsko sakupljanje, očuvanje i efektivnu zaštitu pokretnih spomenika kulturne baštine, tehnike i prirode, koja se čuva u našim muzejima. Baš ovaj bitni zadatak i osnovni rezon egzistencije muzejskih ustanova u sadašnjim zakonima ima niz nedorečenosti što ne daje perspektivu razvoja ovih ustanova.

Nedorečenosti i manjkavosti u postojećim zakonima o muzejima povod su za neusklađeni razvitak niza djelatnosti muzejskih ustanova, a naročito onih, koje su vezane za muzejske zbirke. Isto tako i onih djelatnosti koje stavljuju ove ustanove u neposrednu konfrontaciju sa širokim krugom korisnika muzejske službe.

Intenzivni razvitak društva i nagli porast interesa za tematiku muzejskih ustanova nalaže potrebu za dalnjim razvitkom sistema istraživačkog i naučnog rada u muzejskim ustanovama, i sistematskim i planskim sabiranjem pokretnih spomenika kulturne baštine i prirode, efektivne zaštite ove građe od propadanja, otudivanja

i nepovlasnog iznošenja iz zemlje, te potrebu za daljnjom sistemska i planskom izgradnjom obrazovanja odraslih, za stalnom i planskom znatno intenzivnijom suradnjom muzeja ne samo sa školama nego i sa fakultetima. Svi ovi faktori traže da se konцепција novih Zakona o muzejima prilagode sadarsnjim potrebama, koje društvo i društvena zajednica imperativno postavljaju pred muzejske ustanove kako bi bile u mogućnosti vršiti službu, koja je ujedno njihova i bit i egzistencija i specifičnost.

Muzeji treba da budu prilagođeni potrebama društva što bi trebalo Zakonima o muzejima i fiksirati i konkretno usmjeriti ove ustanove u prvom redu u izvršenje postavljenih bitnih efektivnih zadataka.

Da interes široke javnosti za muzejske ustanove, stalno raste očiti je dokaz stalan porast broja muzeja, osnivanje novih muzeja, znatan porast posjeta muzejima i interes škola i nastave za muzejske ustanove kao centre za zornu nastavu, i studijski rad, zatim intenzivni interes domaće i strane nauke za rad i rezultate rada naših muzejskih ustanova, pa i konkretna znatna efektivna suradnja stranih naučnih institucija sa našim muzejima.

Osim toga naglašen je i interes zajednica za prezentaciju naše kulturne baštine u muzejima kao dokumentacije i legitimacije nacionalne egzistencije i historijskih zbivanja koja su uvjetovala našu nacionalnu i političku izgradnju i današnje političke i društvene odnose. Muzejske ustanove sa svojim zbirkama su prezentacija kulture naših naroda u prošlosti, ali su prema svom sadašnjem stanju i opremljenosti i načinu prezentacije muzejskog fundusa istovremeno i prezentacija kulture sredine u kojoj ove ustanove djeluju danas i stručnog nivoa kada, koji u tim ustanovama radi.

Prema tome je sabiranje, čuvanje i prezentacija kulturne baštine kao legitimacija i dokumentacija kulture i prošlosti naših naroda ne samo potreba nego i obaveza zajednice koja se nesmije prepustiti samo interesu osnivača ili nestručnom kriteriju i odnosu sredine prema zadacima i službi ovih ustanova.

Društvena i politička reforma mora u biti zaštititi i muzejske ustanove. U današnjem naglom porastu interesa za muzeje u cijelom svijetu postavljaju se i znatno veći i konkretniji zahtjevi pred muzejske ustanove, koje se moraju prilagoditi potrebama društva i vremena. - Ovo se odražuje interzivno i u našoj zemlji i u našim muzejima, koji moraju ići u korak sa vremenom i koristiti se rezultatima i iskustvima muzejske službe u krugu naprednih zemalja i time na svom području direktno doprinjeti dizanju kulture naše zajednice da ne zaostane za evropskom razinom.

M U Z E J S K A   S L U Ž B A - M R E Ţ A   M U Z E J S K I H
U S T A N O V A

Novim zakonima o muzejima trebalo bi muzejima kao ustanovama odrediti funkciju u društvu kao stalnim faktorima i sistematskim izvršiocima zadatka muzejske službe koja je vezana na mrežu muzeja, a ima zadatak da na cijelom području svake republike sistemske vrši službu sakupljanja, čuvanja i naučnog proučavanja muzejske građe. Muzejska služba je prema tome određeni fiksirani sistem za specifične muzeološke zadatke, a po svojoj strukturi i koncepciji je analogna sistemu službe zaštite spomenika kulture i prirode i na ovu službu se neposredno nadovezuje, zatim arhivskoj i bibliotekarskoj službi i ostalim službama koje su nastale kao rezultat potrebe zajednice. Stoga je potrebno i muzejskoj službi zakonima zagarantirati isti status, kojega imaju i druge službe.

Termin "muzejska služba" je našim dosadašnjim zakonima o muzejima stran, čak što više u glavnom ni od strane muzejskih ustanova ni od strane muzejskih radnika nikada nije stavljen kao zahtjev, da se u Zakonima o muzejima fiksira. Ovo je i logično, jer je mreža muzejskih ustanova bila tek u izgradnji, pa se ranije na jedan određeni planski sistem te službe nije moglo ni poslati.

Ako su muzeji ustanove, kojima je kulturna baština zajednice kao dragocjena dokumentacija egzistencije i kulture zajednice povjerena na čuvanje, i to sa ograničenjem da ovaj fundus ne ulazi u osnovna sredstva muzejske ustanove, onda već ova činjenica povlači za sobom i određene konzekvene koje bi trebalo i pravno i zakonom fiksirati i uklopiti u određenu strukturu. Ovo istovremeno i pravno dokazuje - da su muzeji tek ustanove koje vrše određenu funkciju, koja uvjetuje egzistenciju tih ustanova, za vršenje određene službe vezane za ovaj fundus.

Po logici dakle muzeji su ustanove, koje vrše određenu službu i isključivo radi te službe postoje kao ustanove. Svi daljnji zadaci muzeja kao ustanove vezani su isključivo na ovaj fundus.

Muzeji su ustanove koji su vršioci zadatka muzejske službe koja nije ograničena samo na postojeću fragmentarnu mrežu naših muzejskih ustanova nego je to potreba i onog područja i one tematike, koja još nije pokrivena postojećim muzejima. Prema tome muzejska služba je zadatak kojega zajednica postavlja kao svoju potrebu i obavezu za svrhom da se pokretna kulturna baština sačuva na cijelom području zajednice.

Zadaci muzejske službe su kompleksni pa stoga i izvršenje tih zadatka može biti ostvareno jedino organiziranim suradnjom muzejskih ustanova sa fiksiranim zadacima, koji će, za cijelo područje muzejske službe, biti raspoređeni na sistem i mrežu muzejskih ustanova. Ovo logično povlači za sobom potrebu organizacije ove mreže kao osnovnog preduvjeta za sistematsko izvršenje zadatka.

Jedino dobro organizirana mreža muzejskih ustanova i njihova organizirana stručna suradnja može garantirati ispravnu i stalnu sistematsku funkciju muzejske službe - analogno službi zaštite spomenika kulture i prirode i arhivskoj službi i ostalim službama.

Smatramo da muzeji imaju razloga da budu tretirani kao obavezna služba, kao POTREBA, DUŽNOST I OBVEZA DRUŠTVENE ZAJEDNICE, jer su oni jedine ustanove, koje sabiru i čuvaju pokretnе spomenike kulturne baštine koji se nalaze isključivo u tim ustanovama, a ne u Zavodima za zaštitu spomenika kulture i prirode, koji vode brigu za spomenike in situ i nemaju nikakovih zbirk. Služba zaštite i sabiranja i čuvanja pokretnih spomenika kulture je neposredni i tim teži i odgovorniji zadatak, jer su upravo ti spomenici najviše izvrgnuti propadanju, otuđivanju i uništenju, pa je u tom pravcu funkcija muzejskih ustanova i neminovna potreba zajednice.

Sadašnjim Zakonima o muzejima u svim republikama muzeji ili djelatnosti muzeja su "od posebnog društvenog i interes a". Međutim taj posebni interes društva

radi nedorečenosti muzejskih zakona nije ni konkretiziran ni zagarantiran.

Posebni interes društvene zajednice za muzejski fundus i djelatnost muzeja je ne samo neosporna činjenica nego i potreba i obaveza za koju društvena zajednica mora na određeni zakonom fiksirani način imati uvid i time garanciju za zaštitu ove djelatnosti i usmjeravanje na zakonom fiksirane obaveze.

"Muzejska služba" je pojam koji je prihvaćen u svim zakonima o muzejima naprednih zemaljama, pa bi bilo potrebno da i u našim zakonima ovaj pojam dobije svoju legalizaciju. Ovo je bitne nove koncepte koju predlažemo kao osnovu za nove zakone muzejima za sve republike. Smatramo da je potrebno zajednički na najširoj osnovi sagledati ovu problematiku i iz stručnih muzeoloških aspekata u odnosu na stanje razvoja naših muzeja i dati pravne forme koje bi u novim zakonima u svim republikama bile garancija perspektivnog razvoja muzejske službe i muzejskih ustanova.

P R E A M B U L A

Smatramo da bi u novi Zakon o muzejima trebala ući PREAMBULA koja bi dala i osnovni sadržaj i koncepciju zakona, koji bi odgovarao naprednim stručnim muzeološkim koncepcijama muzejske službe i muzejskih ustanova.

Predlažemo ovaj sadržaj Preamble:

MUZEJI SU SAMOSTALNE I SAMOUPRAVNE USTANOVE U OBLASTI KULTURE-ČIJA OSNOVNA DJELATNOST ZASJECA ISTOVREMENO I U OBLASTI NAUKE I OBRAZOVANJA-KOJE VRŠE SISTEMATSku SLUŽBU PRIKUPLJANJA, ZAŠTITE, NAUČNOG PROUČAVANJA I IZLAGANJA POKRETNIH SPOMENIKA I DOKUMENATA KULTURE, TEHNIKE I PRIRODE. MUZEJSKA SLUŽBA I MUZEJSKA DJELATNOST SU OD POSEBNOG INTERESA ZA DRUŠTVENU ZAJEDNICU. PRIKUPLJANJE, OČUVANJE I ZAŠTITA KULTURNE BAŠTINE I SPOMENIKA KULTURE, TEHNIKE I PRIRODE KOJI SU POHRANJENI U MUZEJIMA, JE POTREBA, DUČNOST I OBAVEZA DRUŠTVENE ZAJEDNICE.

DRUŠTVENA ZAJEDNICA RAZVIJA SISTEMATSKI RAD MUZEJSKE SLUŽBE, KOJU VRŠI MREŽA MUZEJSKIH USTANOVA, KAO INTEGRALNI DIO SVEUKUPNOG DRUŠTVENOG RADA TE OSIGURAVA UVJETE ZA ŠTO NEPOSREDNIJE MEDUSOBNE I RAVNOPRAVNE ODNOSE I SVESTRANU SURADNJU SVIH SAMOUPRAVNIH SUBJEKATA U DRUŠTVU ZAINTERESIRANIH ZA REZULTATE TE DJELATNOSTI.

Za predloženi tekst Preamble dali bi još neka obrazloženja:

Muzejima, koji imaju karakter muzejskih ustanova a vrše određenu kompleksnu muzejsku službu u okviru mreža muzejskih ustanova za određeno područje odnosno određenu tematiku - treba zagarantirati status SAMOSTALNE i SAMOUPRAVNE radne organizacije. Ovo je imperativ kao preduvjet za stalno i sistematsko vršenje cijelog kompleksa zadataka koje muzej kao ustanova mora vršiti u okviru svojih obaveza.

Svaka integracija ovakvog muzeja u okviru druge nemuzejske organizacije ili ustanove sužava kompleks rada i zadataka dotičnog muzeja i podređuje ga interesima organizacije u čiji sustav je muzej integriran. Time je stavljena na labilnu osnovu i bitna funkcija muzeja kao čuvara povjerenog mu fundusa. Stručna, pravna i efektiva zaštita muzejskog fundusa traži i zakonom fiksirane garancije.

Muzeji kao čuvari pokretnih spomenika kulturne baštine, tehnike i prirode, kao ustanove sa određenim djelatnostima od značenja za kulturu cijele zajednice, a posebno sredine u kojoj djeljuje - neminovno su ustanove u oblasti KULTURE. Činjenica je da osnovna djelatnost muzejskih ustanova - po konkretnim zadacima koji su vezani za bitne zadatke muzeja kao ustanove - zasjeca i u druga područja u prvom redu u područje NAUKE i OBRAZOVANJA. Ove komponente su obavezno i bitno vezane za rad muzeja što bi trebalo i u zakonima o muzejima konkretizirati i uravnotežiti. Ovo povlači za sobom i konzekvencije koje drugim zakonima tangiraju ove službe i djelatnosti.

Radi nedorečenosti i manjkavosti Zakona o muzejima muzejске ustanove, kao ustanove ograničene isključivo na oblast kulture, nalaze se u svim zakonima koji direktno tangiraju interes muzeja - u predređenom položaju.

Mnogi naši muzeji naučnim radom kroz niz decenija unatrag, pa i kroz više od jednog stoljeća bili su centralni naučni instituti za određene discipline, dali su najznačajnije doprinose nauci, bili su temeljne ustanove za realizaciju katedri na Sveučilištima. Kao rezultat neposrednog muzejskog rada dali su u međunarodnom naučnom krugu niz priznatih naučnih publikacija i tim doprinosom afirmirali našu nauku u svijetu. Unatoč toga ti isti muzeji danas nisu priznati kao naučne ustanove i taj status, prema postojećim zakonima o muzejima i zakonima o naučnim ustanovama, ne mogu dobiti.

Ova činjenica povlači za sobom i niz konzekvencija, koje teško tangiraju baš ove ustanove kojima je u tom pravcu potrebna pomoć.

Prema Uputstvu za utvrđivanje carinske osnovice i utvrđivanju prava na oslobođenje od plaćanja carine (Sl.list SFRJ 39/65 - str. 1521 tačka 13) oslobođene su od plaćanja carine jedino naučne i nastavne ustanove. Prema tome muzeji za materijale, koje primaju iz inozemstva, a koji su gotovo isključivo sredstva za naučni rad, i to baš onaj rad koji je usko vezan za osnovnu djelatnost muzeja - legalno ne mogu dobiti oslobođenje od carine. U takvim slučajevima u praksi izmišljaju se neke klauzule, koje nisu na postojećim zakonskim osnovama - a pogotovo ne na osnovi Zakona o muzejima.

Ovo se odnosi i na oslobođenje od plaćanja doprinosa za korištenje gradskog zemljišta od kojeg su oslobođene jedino naučne i nastavne ustanove. Muzeji su obavezni plaćati ove doprinose koji često predstavljaju znatne iznose i time bitno opterećuju izdatke muzejskih ustanova na općenito skučena finansijska sredstva - u koliko ih općine same nisu oslobodile ovih obaveza, nakon niza molbi i predstavki, a nakon što su niz godina ove doprinose morali platiti. Mnogi muzeji još uvijek ovih doprinosa nisu oslobođeni, jer za to "nemaju direktnih zakonskih beneficija".

Ovo isto se odnosi i na cijenu lož-ulja kojega muzeji plaćaju po istoj cijeni kao i trgovacka poduzeća, dok škole i naučni instituti plaćaju po povlaštenoj cijeni.

Stoga smo unijeli u Preambulu zakona o muzejima postojeću činjenicu da osnovna djelatnost muzeja zasjeca istovremeno u oblast nauke i obrazovanje. Ovo je samo legalizacija postojećeg stanja.

Ovakvih, stilizacijom Zakona o muzejima uzrokovanih negativnih konzekvenca ima cijeli niz, što bi trebalo ispraviti odnosno dopuniti. Ovo se odnosi na osiguranje, rasvjetu, vodu, čistoću i druge obaveze za koje muzeji nemaju beneficiju.

Toliko dugo dok muzeji nisu ustanove, koje su zajednici potrebne, dok potreba zajednice u Zakonima o muzejima nije fiksirana, toliko dugo muzeji i ne mogu na bilo kakvoj osnovi tražiti da im se ta "potreba zajednice" mimo vlastitog zakona prizna i legalizira i da im se daju beneficije, koje zakoni i propisi priznaju jedino onim ustanovama za koje je ta potreba zakonima fiksirana.

- - - - -

Posebni problem vezan na osnovni zadatak muzejske službe je obavezna fizička i efektivna zaštita muzejske građe i u smislu zaštite od propadanja i u smislu propisa međunarodne konvencije o zaštiti kulturnih dobara u slučaju ratnog sukoba. Ovo u Zakonima o muzejima nigdje nije izričito tretirano niti fiksirano kao obaveza. Naprotiv u Zakonima o zaštiti spomenika kulture ingerencija nad zaštitom muzejskih zbirk i dana je zavodima za zaštitu spomenika kulture. Ingerencija ovih Zavoda nad radom muzejskih ustanova ima u tom smislu i konkretne zakonske ovlasti.

Nelogično je da se za zaštitu muzejske građe brinu drugi zakoni i druge ustanove i druge službe, a ne muzejski zakoni, muzejska služba i muzejske ustanove, koje radi ovih zbirk i ove građe postoje. U novim Zakonima o muzejima obaveza zaštite muzejske građe potrebno je stoga već u Preambuli naglasiti kao jednu od primarnih i osnovnih funkcija muzeja kao ustanove i kao potreba i obaveza društvene zajednice.

Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba ratificirana je u Saveznoj narodnoj skupštini i time je postala Zakon za koji su u svom radu vezane sve muzejske ustanove (Službeni list FNRJ, 2.IV 56; Muzejski arhiv br. 17, Zagreb 1956; Muzeologija 7, Zagreb 1968; Pravni sistem zaštite spomenika kulture u SFRJ, Stalna konferencija gradova, Beograd 1968.-) Prema tome naši Zakoni o muzejima nemogu i norirati ovu međunarodnu obavezu Jugoslavije i analogno zakonima o muzejima drugih zemalja moraju i ovu obavezu unijeti u svoje zakone.

- - - - -

Za fizičku zaštitu muzejske građe dolazi kao nužnost instalacija preparatorskih radionica u muzejima za preventivnu i ambulantnu službu zaštite. U nekim republikama muzejskim zakonima je preparatorska radiona preduvjet za registraciju muzeja kao ustanove, što smatramo da bi trebalo unijeti u sve republičke zakone. Ovakve zakonom postavljene obaveze redovno su stimulans za realizaciju takvih radiona što povlači za sobom i odgoj stručnog kadra i nužnost suradnje sa drugim muzejskim radionicama i ustanovama na izmjeni iskustva i stručne i tehničke pomoći u izvjesnim zahvatima.

Ove radione nužno imaju u prvom redu obavezni zadatak zaštite muzejske građe kao rezon postojanja tih radionica, a tek sekundarna djelatnost može se predvidjeti i "poslovi po narudžbi". Muzejskim preparatorskim radionicama ne bi smio biti primarni zadatak izrada suvenira, dok istovremeno u istoj ustanovi muzejska građa ostaje nezaštićena.